

Kirkesplittelse og tjenestefellesskap

Uttalelse fra Teologisk ressursgruppe i Frimodig kirke

Oppdrag og mandat

Vår arbeidsgruppe er bedt om å utrede hvordan en som ansatt og frivillig i Den norske kirke kan forholde seg til kolleger og medarbeidere som ikke deler kirkens klassiske syn på ekteskapet. Hvordan skal vi tenke om tjenestefellesskap med medarbeidere som etter vår overbevisning står i konflikt med kirkens lære?

Hva er problemet?

Det er helt sentralt i en kristen gudstjeneste at en møtes for å lese fra og utlegge Bibelen med henblikk på den aktuelle situasjon. Det gjelder også for kirkelige handlinger. Det er Jesu ord om dåpen som definerer dåpshandlingen, og i begravelser leser vi bibeltekster som handler om døden og oppstandelseshåpet.

Slik har det også vært i liturgien for inngåelse av ekteskap. Her er det særlig to tekster som har vært sentrale, fordi det har vært økumenisk enighet om at det er disse tekstene som definerer kirkens ekteskapsforståelse. Det er 1 Mos 1,27-28a¹ og Matt 19,4-6². Den tradisjonelle vigsel-liturgi i Den norske kirke innledes da også med at disse tekstene leses. Det leses andre tekster i tillegg, men disse er obligatoriske

(https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-troen/gudstjeneste---liturgi/liturgi_vigsel_03_bokmaal.pdf, s. 4-5).

I den vigsel-liturgi som ble vedtatt på Kirkemøtet i 2017, er disse tekstene tatt ut og plassert blant dem som *kan* være med. De obligatoriske skriftlesningene er i stedet Salme 36,8-10³ og Kol 3,12b-14⁴ (https://kirken.no/globalassets/kirken.no/bryllup/km_06-

¹ Gud skapte mennesket i sitt bilde, i Guds bilde skapte han det, som mann og kvinne skapte han dem. Gud velsignet dem og sa til dem: «Vær fruktbare og bli mange, fyll jorden og legg den under dere!» (Alle bibeltekster er gjengitt etter Bibelselskapets oversettelse fra 2011.)

² «Har dere ikke lest at Skaperen fra begynnelsen av skapte dem som mann og kvinne og sa: 'Derfor skal mannen forlate far og mor og holde fast ved sin kvinne, og de to skal være én kropp.' Så er de ikke lenger to; de er én kropp. Og det som Gud har sammenføyd, skal mennesker ikke skille.»

³ Hvor dyrebar er din kjærlighet, Gud! I skyggen av dine vinger søker menneskebarna ly. De får nyte overfloden i ditt hus, du lar dem drikke av din gledes bekk. For hos deg er livets kilde, i ditt lys ser vi lys.

⁴ Kle dere derfor i inderlig medfølelse og vær gode, milde, ydmyke og tålmodige, så dere bærer over med hverandre og tilgir hverandre hvis den ene har noe å bebreide den andre. Som Herren har tilgitt dere, skal dere tilgi hverandre. Og over alt dette: Kle dere i kjærlighet, som er båndet som binder sammen og gjør fullkommen.

[2 17 liturgi vigsel 2017 bokmaal.pdf](#), s. 4-5 og s. 11). Dette er problematisk av flere grunner. For det første passer ikke tekstene til anledningen. Dette er generelle tekster om Guds kjærlighet og om kjærlighetens betydning for mellommenneskelig fellesskap som ikke er relatert til avleggelsen av et løfte om samliv mellom to mennesker for resten av livet. For det andre er et løfte om et slikt samliv mellom to mennesker av samme kjønn problematisk i forhold til det de relevante tekster i NT faktisk sier om dette (Rom 1,26-27⁵; 1 Kor 6,9-10⁶; 1 Tim 1,10⁷). Den nye vigselsliturgien tilfredsstiller derfor ikke kravet om at en i en kristen gudstjeneste skal lese fra og utlegge Bibelen med henblikk på den aktuelle situasjon.

Den norske kirke erkjenner at det er problematiske aspekter ved den nye liturgien. Derfor har en beholdt den gamle, og vedtaket på KM sier at «begge syn på likekjønnet ekteskap kan . . . gis rom og komme til uttrykk i kirkens liturgiske ordninger, undervisning og forkynnelse» (KM 6/17, https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/2017/vedtak/km_06_17_vigselsliturgi_vedtak.pdf). Det er altså klart at det innenfor Den norske kirke er rom for å hevde et klassisk og økumenisk syn på ekteskapet i samsvar med den tradisjonelle vigselsliturgien, og forkynne og undervise i samsvar med dette.

Dette reiser imidlertid en del praktiske problemer. Hvordan forholder en seg til det faktum at det innen samme menighet kan undervises og forkynnes med utgangspunkt i to ulike ekteskapsforståelser? Problemet skjerpes ved at dette ikke bare er et perifert spørsmål der vi godt kan leve med ulike oppfatninger. Det angår forståelsen av hva en kristen gudstjeneste er, hvordan Bibelen skal brukes i gudstjenesten og som veiledning for lære og liv, og dermed i siste instans også forståelsen av hva kristen tro egentlig går ut på. Den uttalelsen som ble undertegnet av omtrent 280 prester i Den norske kirke like før KM 2016, hevder derfor at «den nye etikken representerer . . . en hindring for kirkens arbeid for å føre mennesker til omvendelse, tro og etterfølgelse»

(<http://www.dagen.no/dagensdebatt/kristenliv/DEN-NORSKE-KIRKE/Erkl%C3%A6ring-om-den-kirkelige-situasjonen-324514>).

⁵ Derfor overga Gud dem til skammelige lidenskaper. Kvinnene deres byttet ut det naturlige samliv med det unaturlige. På samme måte sluttet mennene å ha naturlig samliv med kvinner og brant i begjær etter hverandre. Menn drev utukt med menn, og de måtte selv ta straffen for sin villfarelse.

⁶ Vet dere ikke at de som gjør urett, ikke skal arve Guds rike? La dere ikke føre vill! Verken de som driver hor, de som dyrker avguder eller de som bryter ekteskapet, verken menn som ligger med menn eller som lar seg ligge med, verken tyver, grådige, drukkenbolter, spottere eller ransmenn skal arve Guds rike.

⁷ (Loven er bestemt for) dem som driver hor, menn som ligger med menn, dem som driver med menneskehandel, løgnere og dem som sverger falskt, og alt annet som strider mot den sunne lære.

Å skulle leve sammen i samme menighet og samme kirke når uenigheten er så dyptgående som dette, er krevende. Hensikten med dette dokumentet er å tenke gjennom denne situasjonen for å sikre rom og arbeidsro i kirken for dem som mener at det er kirkens klassiske ekteskapsliturgi som ivaretar rett kristen lære i denne sak. Det er altså et forsøk på følge opp KMs vedtak om å gi rom for begge syn i samlivsetikken. Det vil vi gjøre ved ganske kort å si noe om hva NT sier om læremessig fellesskap som grunnlag for kirkelig enhet, og om hvordan dette er blitt fulgt opp gjennom kirkens historie. På dette grunnlag vil vi så gi noen råd om hvordan en kan forholde seg i konkrete samarbeidssituasjoner.

Kriterier for kirkefellesskap

Det er i NT tydelig at kirkefellesskap forutsetter enighet i sentrale lærespørsmål (2 Joh 9-11⁸). Det er særlig tre problemstillinger som trekkes fram i denne sammenheng: 1) Synet på hvem Jesus er (1 Joh 4,2-3⁹). 2) Forståelsen av frelsens innhold og grunnlag (Gal 1,8-9¹⁰; Gal 5,4¹¹). 3) Etske problemstillinger (1 Kor 5,9-11¹²; 6,9-11¹³). Vi frelses av nåde. Men det betyr ikke at livsførselen er uinteressant. Kristi frelsesgjerning innebærer at en befris fra syndens herredømme og en kan derfor ikke fortsette å leve i den (jf. Rom 6,5-6¹⁴).

Kort og summarisk kan kirkehistorien sammenfattes slik at diskusjonen om hvem Jesus er, var det sentrale tema i oldkirken og det som ligger til grunn for de oldkirkelige bekjennelser, først og fremst Nikenum og Apostolicum. Frelsesforståelsen stod sentralt i reformasjonstidens debatter. Det lutherske bekjennelsesskrift Confessio Augustana legger

⁸ Den som ikke blir i Kristi lære, men går ut over den, er uten Gud. Men den som blir i læren, har fellesskap både med Sønnen og med Faderen. Om noen kommer til dere og ikke har denne læren, så ta ikke imot ham i deres hjem, og ønsk ham ikke velkommen. For den som ønsker ham velkommen, blir medskyldig i det onde han gjør.

⁹ På dette kjenner dere Guds Ånd: Hver ånd som bekjenner at Jesus Kristus er kommet i kjøtt og blod, er av Gud. Men enhver ånd som ikke bekjenner Jesus, er ikke av Gud. Det er ånden til Antikrist, som dere har hørt skal komme. Og den ånden er allerede nå i verden.

¹⁰ Men om vi selv, ja, om en engel fra himmelen skulle forkynne dere et annet evangelium enn det vi forkynnte dere, forbannet være han! Vi har sagt det før, og jeg gjentar det nå: Hvis noen forkynner dere et annet evangelium enn det dere har mottatt, forbannet være han!

¹¹ Dere som vil bli rettferdige ved loven, er skilt fra Kristus; dere er falt ut av nåden.

¹² Jeg skrev i brevet til dere at dere ikke skal ha noe å gjøre med folk som lever i hor. Jeg mente ikke alle i denne verden som driver hor eller er grådige, eller er ransmenn og avgudsdyrkere. Da måtte dere jo gå ut av verden. Det jeg mente med det jeg skrev, var at dere ikke skal omgås en som kalles bror, og som likevel lever i hor eller er grådig, eller som er en avgudsdyrker, spotter, drukkenbolt eller ransmann. Slike skal dere heller ikke spise sammen med.

¹³ Se note 6.

¹⁴ Har vi vokst sammen med Kristus i en død som er lik hans, skal vi være ett med ham i en oppstandelse som er lik hans. Vi vet at vårt gamle menneske ble korsfestet med ham, for at den kroppen som er underlagt synden, skulle tilintetgjøres og vi ikke lenger skulle være slaver under synden.

vekt på framstille frelsen slik at en ivaretar kontinuiteten med oldkirkens Jesus-bekjennelse. Etter reformasjonstiden har læren om Jesu person vært allment akseptert i den forstand at ingen store kirkesamfunn har vedtatt trosbekjennelser eller liturgier som avviser elementer i de oldkirkelige bekjennelser. Det er imidlertid fremdeles uenighet om frelsesforståelsen både mellom protestantiske og den romersk-katolske kirke, og mellom protestantiske kirker innbyrdes. I deler av den protestantiske teologi har også både frelsesforståelsen og læren om Jesu person vært omstridt; jf. kirkestriden i Norge i begynnelsen av det 20. århundre.

Gjennom mesteparten av kirkens historie har etiske spørsmål vært lite omstridt. Dette endret seg etter opplysningstiden både ved at det etter hvert ble sprik mellom samfunnets og den tradisjonelle kristne moraloppfatning, og ved endringer i den lutherske og protestantiske oppfatning av forholdet mellom lov og evangelium. Det var en vesentlig oppgave for reformasjonen å skille mellom disse to på en slik måte at gjerningene ikke ble oppfattet som en del av frelsesgrunnlaget. Likevel var det enhet mellom de to som to ulike uttrykk for Guds ene vilje (Rom 7,12¹⁵).

I nyere protestantisk teologi er imidlertid lov og evangelium i økende grad blitt oppfattet som motsetninger. Evangeliet oppfattes da som noe som fristiller den troende i forhold til loven. Å finne en vei gjennom livets etiske utfordringer blir da en oppgave for den enkeltes moralske selvbestemmelse veiledet av det dobbelte kjærlighetsbud. De konkrete nytestamentlige bud og formaninger blir da bare interessante som eksempler på en realisering av nestekjærlighetsbudet i bestemte situasjoner. Det er neppe tvil om at denne endring i forståelsen av forholdet mellom lov og evangelium er en viktig forutsetning for den nye samlivsetikken. Endringen er imidlertid høyst problematisk både i lys av den betydning etisk veiledning har i Jesu forkynnelse og i brevene i NT, og i det som ble sagt ovenfor om enhet i det etiske som grunnlag for kirkefelleskap.

Det er ikke omstridt at uenighet i etiske spørsmål kan skape kirkesplittelse. Erfaringene med nazismen og med apartheid viser det med entydighet. Argumentasjon for kirkelig aksept av det som konkret påtales i de såkalte lastekataloger (Rom 1,29-31¹⁶; 1 Kor

¹⁵ Loven er altså hellig, og budet er hellig, rett og godt.

¹⁶ De er fulle av all slags urett, umoral, grådighet og ondskap, fulle av misunnelse, mordlyst, strid, svik og falskhet. De farer med sladder og baktalelse, hater Gud, bruker vold, er overmodige og brautende, de pønsker ut ondskap og er ulydige mot foreldrene, de er uforstandige, upålitelige, ukjærlige og ubarmhjertige.

5,11¹⁷; Gal 5,19-21¹⁸; Ef 5,3-5¹⁹) vil da også normalt bli møtt med avvisning. Desto mer påfallende er det da at ett element i disse tas ut og gjøres til gjenstand for en bekreftende forbønnshandling. Det er vanskelig å peke på gode teologiske grunner til en slik særbehandling av ett av de forhold apostlene avviser, en særbehandling som heller ikke har noen klare historiske paralleller. På nytestamentlige og historiske premisser må den nye samlivsetikken derfor bedømmes som noe som med nødvendighet skaper splittelse i kirken.

De som ikke kan godta den nye læren, står i dag under et sterkt ytre press. De kan holde fast på sin teologiske overbevisning om de erkjenner hvor stort dette presset er. Samtidig er det viktig å understreke at dette ikke dreier seg om noe forsøk på skape en ren kirke. Alle former for fellesskap har elementer av kompromiss ved seg. Det vi prøver, er å finne en vei gjennom de dilemmaer som er skapt ved at Den norske kirke har avvist deler av den overleverte, felles kristne tro.

Praktiske utfordringer I: Praktisk samarbeid med personer som fremmer den nye læren
Når vi lever i samme menighet må vi samarbeide om mye, fra administrative drøftelser til forkynnelse og trosopplæring. I forhold til den splittelse vi her har pekt på, er det viktig å finne ordninger som ivaretar den enkeltes integritet og overbevisning. Vi oppmuntrer medlemmer av Frimodig kirke til å ta aktivt del i trosopplærings- og undervisningsoppdrag i menigheten, også der det er problematisk, for på den måten å bevare et rom for klassisk kristen lære i den norske kirke. Frimodig kirke ønsker å fremme en forståelse som er forankret i Bibelen og kristenhetens felles troslevering, og som ifølge vedtak på Kirkemøtet også har full legitimitet i Den norske kirke. Det er ingen grunn til å ikke gjøre dette med frimodighet!

Hvor det er tydelig uenighet om hva som skal læres og forkynnes, er det viktig med en samtale om hvem som har ansvar for hva. Avhengig av resultatet av slike drøftelser kan det være rett å trekke seg ut av bestemte sammenhenger uten at det betyr at en ønsker å melde seg ut av kirken. Det innebærer i så fall at en må tenke gjennom hvordan en kan skape ordninger

¹⁷ Se note 12.

¹⁸ Det er klart hva slags gjerninger som kommer fra kjøttet: hor, umoral, utskeielser, avgudsdyrkelse, trolldom, fiendskap, strid, sjalusi, sinne, selvhevdelse, stridigheter, splittelser, misunnelse, fyll, festing og mer av samme slag. Jeg har sagt det før, og jeg sier det igjen: De som driver med slikt, skal ikke arve Guds rike.

¹⁹ Hor, all slags urenhet og grådighet må det ikke engang være tale om hos dere. Slikt sømmer seg ikke for hellige. Rå ord, tåpelig tale og grovt snakk er også upassende. Si heller takk til Gud! For dere skal vite at ingen som driver hor, lever i urenhet eller er grådig, skal arve Kristi og Guds rike. Dette er jo avgudsdyrkelse.

som gjør at troen kan overleveres til neste generasjon uten å miste vesentlige deler av sitt innhold. Det er imidlertid ressurskrevende å etablere egne ordninger for det mangfoldige arbeid i en menighet. Noen vil derfor finne det rett å delta i menighetens ordinære virksomhet også der en ikke har tillit til at dette foregår på en læremessig tilfredsstillende måte. Det viktig å få etablert en supplerende tilsynstjeneste som her kan bistå med råd og veiledning i konkrete tilfelle.

Den norske kirke har ennå ikke avklart hva «rom for to syn» innebærer når det gjelder opplæring av barn og unge. Innebærer dette prinsippet at foreldre som har et klart standpunkt kan kreve at deres barn skal undervises i samsvar med dette? Eller betyr det at det uansett skal redegjøres for at det i kirken er to syn i denne sak? Her er det store og vanskelige spørsmål som er overlatt til de enkelte lokalmenigheter.

Vi vil oppfordre til en trosopplæring preget av kirkens kateketiske tradisjon. Det innebærer at lokale menigheter ikke bør organisere undervisningen i kontroversielle spørsmål slik at den får form av et forum for presentasjon av ulike syn. Medarbeidere som vil fremme kirkens klassiske tro og lære, også i samlivsspørsmålene, må sikres selvstendig rom til å gjøre dette på basis av Bibelen og kirkens bekjennelse.

Praktiske utfordringer II: Prester som tar den nye liturgien i bruk, eller som offentlig tar til orde for at den bør brukes

Mange - både prester og lekfolk - vil finne gudstjenestefellesskap med prester som aktivt fremmer den nye læren, svært problematisk. En løsning kan være at en ikke deltar i gudstjenester som ledes av slike prester, eller, dersom en deltar, gir uttrykk for at en gjør dette på tross av at en finner den nye samlivsetikken uholdbar. Det kan en gjøre ved å sende en epost til presten, si fra om dette i en bibelgruppe eller andre sammenhenger, ved å være åpen om sin tilslutning til Frimodig kirke, eller ved å markere sitt standpunkt på andre måter.

Dette må imidlertid ikke få preg av kjetterjakt. Prester må få lov til å streve med disse tingene uten å måtte kreves til regnskap for uttalelser som ikke er ment som klare offentlige standpunktmarkeringer. Det er først når presten tydelig og offentlig markerer sitt standpunkt for likekjønnet vigsel at menighetsfellesskapet blir virkelig problematisk. Uklarhet bør heller oppfattes som et utgangspunkt for en samtale.

Det er også viktig å være klar over hva dette gjelder og hva det ikke gjelder. Når den nye vigselsliturgien splitter det kristne fellesskap, er det fordi den røper en manglende forståelse av helt sentrale elementer i den kristne tro (jf. det som ovenfor er anført på s. 4).

Men ordets eller sakramentenes gyldighet er ikke avhengig av prestenes teologiske overbevisninger (jf. Confessio Augustana artikkel 8).

Dersom en deltar i gudstjenester ledet av en prest som fremmer den nye læren, er det viktig at en er seg bevisst at dette er en nødløsning, og derfor i tillegg oppsøker fellesskap hvor troen kan få næring gjennom bibelstudier og forkynnelse hvor Bibelens autoritet er reell. På denne måten kan en hindre å bli påvirket og formet av en teologi som en bevisst har tatt avstand fra. Slike alternative fellesskap kan være bibelgrupper, husfellesskap, eller andre steder hvor både loven og evangeliet kommer klart fram. Behovet for alternativer er enda større om en kommer til den konklusjon at en må trekke seg ut av menighetens fellesskap. Da vil det være rett å oppsøke, eller å prøve å danne, alternative menighetsfellesskap, enten innenfor eller utenfor rammen av Den norske kirke.

Praktiske utfordringer III: Forholdet til biskopene

Det er svært problematisk at kirken, samtidig som den vil gi «rom for begge syn», bare gir det ene, det som fremmer eller aksepterer den nye samlivsetikken som kirkelig legitim, rom i bispekollegiet. Det gjør det nødvendig å arbeide videre med spørsmålet om supplerende tilsyn. De initiativ som er blitt tatt, først av biskopene selv og siden av andre, for å få ordninger for dette innen Den norske kirkes offisielle rammer, har ikke ført fram. Vi er derfor avhengige av at Frimodig kirke her etablerer noe på egenhånd, enten alene eller i samarbeid med andre.

Både prester og menigheter bør strekke seg langt for å ha et positivt og åpent forhold til kirkens ledelse. Likevel vil det i mange sammenhenger være rett å markere den nye lærens splittende karakter ved å avstå fra gudstjenestefellesskap med dem som bruker lederposisjoner i kirken til å fremme den. Det er det også rom for å gjøre (http://www.fbb.nu/uploads/tx_news/Brevfrapreses2012.pdf). Dette kan f. eks. gjelde visitas- og jubileumsgudstjenester, samlinger med kirkelig ansatte etc. Handlingsalternativer kan være å ikke delta som assisterende prest eller medhjelper, være til stede, men ikke delta i nattverden, eller ikke være til stede. Dersom en finner det nødvendig å velge et slikt handlingsalternativ, må det avklares med prest eller biskop på forhånd.

Samtidig er dette noe som må brukes med forsiktighet så lenge en tross alt ønsker å fortsette innen samme kirke. Vi er bl. a. avhengige av biskopenes ordinasjoner. Av pragmatiske grunner bør vi i den sammenheng antagelig skille mellom biskoper som aktivt fremmer og biskoper som tolererer den nye samlivsetikken.

Praktiske utfordringer IV: Den nye vigselsturgien

Fordi Den norske kirker erkjenner at dette er problematisk, blir ingen prester pålagt å vie likekjønnede. Prester blir heller ikke pålagt å bruke den nye liturgien, selv om tradisjonelle brudepar (mann/kvinne) ber om at den brukes. Kirkemøtet har også vedtatt at andre kirkelig tilsatte bør slippe å medvirke ved vigsel av likekjønnede

(https://kirken.no/globalassets/kirken.no/bryllup/bispemoetets_veileder_vigsel_av_likejoennede.pdf). Dette vil imidlertid ikke gjelde ved bruk av den nye liturgien for vigsel av mann og kvinne. Ut fra vår forståelse av det selvmotsigende i den nye liturgien, vil vi anbefale at andre kirkelig tilsatte, i den grad det er mulig, heller ikke medvirker i slike situasjoner.

Flere menigheter har ved vedtak i menighetsråd og/eller menighetsmøte sagt at de ikke ønsker å bruke den nye liturgien. Biskopene hevder og KM synes å forutsette at menighetene ikke har anledning til å fatte et slikt vedtak. Etter vår oppfatning er det feil. Confessio Augustana artikkel 28 sier uttrykkelig at menigheter ikke skal adlyde biskoper som fastsetter noe som strider mot evangeliet (Mæland, *Konkordieboken*, s. 55). Dessuten er det kirkelig presedens for at det er menighetsmøtet som vedtar *innføring* av nye liturgier. Kirkeloven § 11 sier at «Menighetsmøtet avgjør saker om innføring av gudstjenstlige bøker i kirken og andre saker som etter bestemmelse av Kirkemøtet overlates til menighetsmøtets avgjørelse.» Denne formuleringen, som i skiftende paragrafer har stått saklig uendret gjennom flere kirkelovsrevisjoner, har av samtlige kirkerettslærde vært tolket dit hen at paragrafen omtaler to forhold: Menighetsmøtet avgjør *innføring* av liturgier som andre instanser har *vedtatt*, og møtet avgjør *dessuten* andre saker som er overlatt dette organet (se til dette bl.a. Kristian Hansson *Norsk Kirkerett*, s. 59).

12. desember 2017

Anne Lise Matre, Egil Morland, Knut Alfsvåg, Rolf Kjøde, Tove Rustan Skaar